

Archeologisch evaluatierapport Oranjewoud

Archeologische opgraving plangebied Bollemeer aan de
Sint Jacobsstraat te Galder, Gemeente Alphen-Chaam

projectnr. 250363
revisie 00
16 april 2013

auteur

G.J.A. Sophie

.

Opdrachtgever

Gemeente Alphen-Chaam
Postbus 3
5130 AA Alphen NB

datum vrijgave

16 april 2013

beschrijving revisie 00

concept

goedkeuring

G. Sophie

vrijgave

H. Koopmanschap

Colofon

Titel: Archeologisch evaluatierapport Oranjewoud
Inventariserend Veldonderzoek dmv Proefsleuven van het plangebied Bollemeer aan de St. Jacobsstraat te Galder,
Gemeente Alphen-Chaam
Auteur: G.J.A. Sophie

ISSN: 1570-6273

© Oranjewoud B.V.
Postbus 24
8440 AA Heerenveen

Niets uit dit rapport mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden d.m.v. druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Ingenieursbureau Oranjewoud bv, noch mag het zonder een dergelijke toestemming worden gebruikt, door een derde of voor enig ander werk of doel dan waarvoor het is vervaardigd.

Disclaimer

Archeologisch vooronderzoek wordt in zijn algemeenheid uitgevoerd door het steekproefsgewijs bemonsteren d.m.v. boringen, proefsleuven en/of veldkartering. Hoewel Ingenieursbureau Oranjewoud bv de grootste zorgvuldigheid betracht bij het uitvoeren van het archeologisch onderzoek, is het juist deze steekproefsgewijze benadering die het onmogelijk maakt garanties ten aanzien van de situatie af te geven op basis van de resultaten van een archeologisch vooronderzoek.

Oranjewoud aanvaardt derhalve op generlei wijze aansprakelijkheid voor schade welke voortvloeit uit beslissingen genomen op basis van de resultaten van archeologisch (voor)onderzoek.

Inhoud	blz.
Administratieve gegevens	4
Samenvatting.....	5
1 Inleiding	5
2 Veldonderzoek	7
2.1 Onderzoeksopzet en werkwijze	7
2.1.1 Plangebied St. Jacobsstraat 1A	7
2.1.2 Plangebied Bollemeer	7
2.2 Methoden en technieken	7
2.2.1 Plangebied St. Jacobsstraat 1a	7
2.2.2 Plangebied Bollemeer	7
2.3 Voorstel tot uitwerking	10
3 Voorlopige conclusies en advies.....	12
3.1 Conclusies en advies Bollemeer	12
3.2 Conclusies en advies St Jacobsstraat 1a	12
Literatuur en geraadpleegde bronnen	13

Kaarten

- 250363-S1 Allesporenkaart opgraving
- 250363-S2 Allesporenkaart Sint Jacobsstraat 1A

Administratieve gegevens

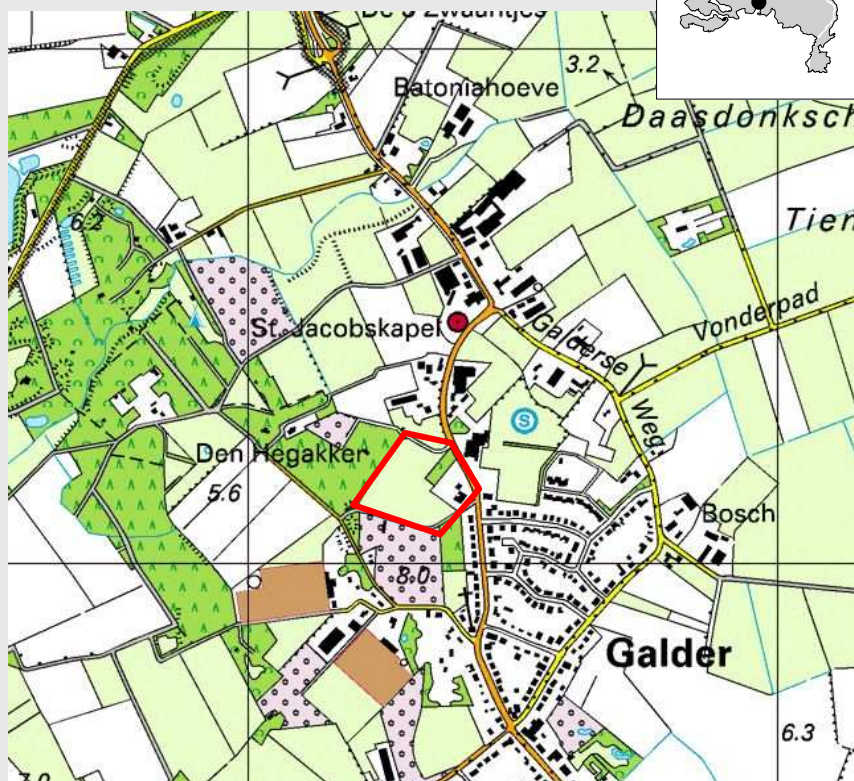
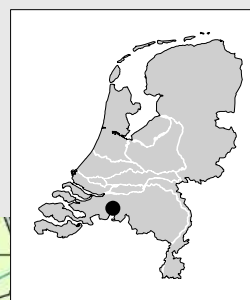
OW Projectnummer 250363
OM-nummer 53291
Provincie Noord-Brabant
Gemeente Alphen-Chaam
Plaats Galder
Toponiem St. Jacobsstraat

Kaartblad 50B
Coördinaten 112290/392248 112381/392225
112204/392115 112426/392126
Kadaster

Opdrachtgever Gemeente Alphen-Chaam
Uitvoerder Oranjewoud
Datum uitvoering januari februari 2013
Projectteam G. Sophie (senior KNA-archeoloog)
P.C. Teekens (senior KNA-archeoloog)
M.L. Craane (project-archeoloog)
e.a.

Bevoegd gezag Gemeente Alphen-Chaam
Deskundige van de Regio West-Brabant
bevoegde overheid Mevr. Drs. L. Weterings-Kothorst

Beheer documentatie Oranjewoud Oosterhout
Vondstdepot t.z.t. PDB

Afbeelding 1 Locatie plangebied

(Topografische Kaart 1:25.000 (niet op schaal), © Topografische Dienst Kadaster, Emmen)

1 Inleiding

In opdracht van de gemeente Alphen-Chaam heeft Ingenieursbureau Oranjewoud bv in december 2012 en januari-februari 2013 een archeologisch onderzoek uitgevoerd in het plangebied 'Bollemeer' aan de St. Jacobsstraat 12 te Galder, gemeente Alphen-Chaam. Het onderzoek heeft bestaan uit een opgraving volgend op een eerder proefsleuvenonderzoek aan de westzijde van de weg en een proefsleuvenonderzoek op het ten oosten van de weg gelegen perceel Sint Jacobsstraat 1A.

Tijdens de opgraving zijn elf werkputten aangelegd op het terrein. De gehanteerde onderzoeksmethode is afdoende gebleken om de onderzoeksvragen uit het PvE te kunnen beantwoorden en de vindplaats te begrenzen. In totaal zijn er 667 spoornummers uitgedeeld. Ter hoogte van de locatie 1A zijn twee proefsleuven aangelegd en is een beperkt aantal sporen aangetroffen.

Het veldonderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.2 en het goedgekeurde PvE.¹

¹ RWB, 2012.

Projectnr. 250363
revisie 00

2 Veldonderzoek

2.1 Onderzoeksopzet en werkwijze

2.1.1 *Plangebied St. Jacobsstraat 1A*

Het veldonderzoek voor St. Jacobsstraat 1A is uitgevoerd op 19 december 2012 en bestond uit het conform PvE aanleggen van 2 proefsleuven van 4 bij 25 meter. Het veldwerk werd uitgevoerd met een graafmachine met een gladde bak. De aanleg van de werkputten is uitgevoerd conform het PvE. Het veldwerk stond onder leiding van drs. P.C. Teekens.

2.1.2 *Plangebied Bollemeer*

De opgraving "Bollemeer" is gestart op maandag 7 januari 2013 en heeft in eerste instantie geduurd tot en met maandag 14 januari. Vanwege vorst is het werk toen stilgelegd. Vervolgens is op 4 februari het werk weer gestart. De werkzaamheden zijn afgerond op 26 februari 2013. Het veldwerk werd uitgevoerd met een graafmachine met een gladde bak. De fysieke aanleg van de werkputten is uitgevoerd conform het PvE.

De werkputten zijn aangelegd binnen de zone die in het evaluatieverslag van het proefsleuvenonderzoek en het PvE aangegeven is als op te graven gebied. Daarbij is getracht om waar mogelijk de vindplaats te begrenzen binnen deze zone. Dit is gelukt met uitzondering van de zone in het zuidwesten. Het bleek noodzakelijk binnen de vraagstellingen van het PvE werkput 11 buiten de contour uit te breiden om tot een begrenzing van de archeologische vindplaats te komen. Dit is in overleg met de gemeente Alphen-Chaam en diens adviseur de regio West-Brabant uitgevoerd.

Het veldwerk is uitgevoerd met een team van gemiddeld drie archeologen. Het veldwerk stond onder dagelijkse veldleiding van drs. P.C. Teekens, drs. A. Vissinga en drs. G.J.A. Sophie. De projectleiding berustte in deze bij drs. H.J.L.C. Koopmanschap als senior archeoloog van Oranjewoud.

2.2 Methoden en technieken

2.2.1 *Plangebied St. Jacobsstraat 1a*

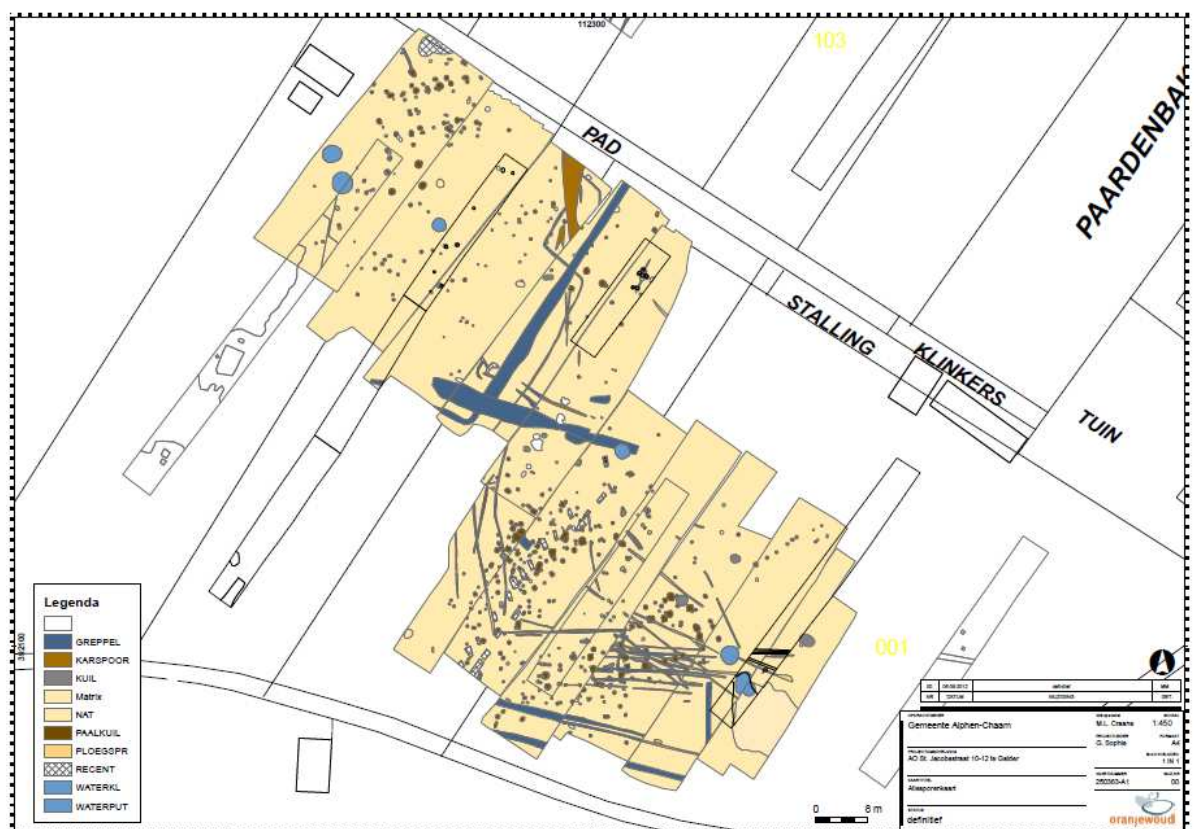
Er zijn twee proefsleuven aangelegd in het plangebied. Hiermee is een oppervlakte van 237 m² opgegraven. Hiermee is een dekking bereikt van ruim 10 procent van het plangebied. Van de profielen zijn kolomopnames gemaakt, beschreven, gefotografeerd en getekend. In totaal heeft het proefsleuvenonderzoek 37 sporen opgeleverd. Daarvan zijn 17 spoornummers voor sporen in het vlak uitgegeven. De overige sporen zijn natuurlijke fenomenen waaronder een boomval, recente verstoringen of lagen, herkend op het vlak of in het profiel.

2.2.2 *Plangebied Bollemeer*

In totaal zijn elf opgravingsputten aangelegd. Totaal is hiermee 5.238 m² opgegraven. Dit is meer dan de circa 4600 m² uit het PvE waarbij het verschil verklaard wordt door de onder 2.1 gemelde noodzaak tot begrenzen van de vindplaats.

Put	Lengte	Breedte	Oppervlakte (in m2)
1	41 meter	15 meter	615
2	43	12	528
3	49	10	470
4	57	8	525
5	44	12	532
6	44	10	463
7	50	9	446
8	50	12	584
9	46	11	557
10	33	8	299
11	28	8	219
Totaal			5238

De opgegraven oppervlaktes zijn in een GIS-omgeving berekend en kunnen door de onregelmatige vorm van de werkput afwijken van een meer regulier lengtexasbreedte berekening.

Afbeelding 2: Allesporenkaart opgraving.

Van enkele werkputten zijn profielen kolomopnames gemaakt die zijn getekend, gefotografeerd, beschreven en nagelopen op de aanwezigheid van eventueel (dateerbaar) vondstmateriaal. Bij gebrek aan afwijkende bodemopbouw binnen het plangebied ten opzichte van de archeologische vooronderzoeken en de afwezigheid van relevante bodemlagen is er vanaf gezien om een volledig lengteprofiel te tekenen en documenteren.

Alle aangetroffen sporen zijn gecoupeerd, getekend en gefotografeerd en afgewerkt. Bij enkele waterputten is het uit veiligheidsoverwegingen niet mogelijk gebleken de coupes te tekenen. Wel is het aanleggen van de coupes en het eindresultaat in fotoseries vastgelegd.

De sporen zijn als volgt gecategoriseerd. We stellen voor om deze onderverdeling in de rapportage aan te houden waarbij de sporen per onderdeel maar binnen de bewoningsgeschiedenis van het nederzettingsterrein beschreven worden. Het schetsen van de verhaallijn van het in gebruik nemen van het gebied als woonplaats tot en met het verlaten ervan moet daarmee de rode draad door de verslaglegging zijn.

Spooraard	aantal
paalkuil	463
greppel	39
ploegspoor	41
natuurlijk	31
kuil	18
karrespoor	15
waterput	8
diergraf	1
laag/vlak	5
recent	4
Totaal	625

Afbeelding 3: Werkput 9 na aanleg: veel paalkuilen, greppels en ploegsporen.

Evaluatie veldwerk

De gehanteerde onderzoeksstrategie bleek afdoende te zijn om het PvE uit te voeren.

Eerste datering van de sporen

De aangetroffen sporen zijn op basis van de eerste voorlopige dateringen van het aardewerk tussen 1150 en 1325 na Chr. te dateren. Tijdens de uitwerking dient dit zo veel als mogelijk gespecificeerd te worden.

Bewoning

In het noordwestelijk gedeelte van het plangebied ligt een vol- tot laatmiddeleeuws erf. Uit de aangetroffen paalsporen kon in het veld nog geen structuur worden herleid, maar dit hangt samen met de hoeveelheid sporen, de verdeling ervan over meer werkputten en mogelijke verbouwfases. In het zuidoostelijk gedeelte van het terrein is ook sprake van een erf met tenminste één hoofdgebouw dat in de uitwerking preciezer vorm dient te krijgen. Tussen de ze twee erven ligt mogelijk een derde, minder intensief gebruikt erf. Onderdeel van het eindrapport vormt een analyse van deze drie mogelijk

huisplattegronden waarbij aandacht zal zijn voor de oorspronkelijke vorm en eventuele latere verbouwingen. Dit ook in relatie tot de gebruiksduur van de waterputten die zijn aangetroffen.

Overstuiving en verlaten terrein als woongrond

Binnen het plangebied ligt een restant van een oude bouwvoor die fragmentarisch binnen het plangebied is aangetroffen. Uit een eerste fysisch-geografische analyse van de bodemprofielen is afgeleid dat tijdens de bewoning of na het verlaten van het nederzettingsterrein er een akkerlaag of bouwvoor is gevormd. Op basis van vondstmateriaal uit deze akkerlaag moet hierbij gedacht worden aan de periode rond het begin of midden van de veertiende eeuw. Deze oude bouwvoor is op veel plaatsen vervolgens verdwenen en waar deze nog wel aanwezig is ligt er een pakket stuifzand op. Dit stuifzandpakket wordt vervolgens weer afgedekt door de huidige bouwvoor die, gezien kleur, dikte en samenstelling, gevormd is vanaf het midden van de negentiende eeuw tot nu.

2.3 Voorstel tot uitwerking

Sporen

De aangetroffen sporen worden uitgewerkt tot het niveau waarop de gestelde onderzoeksvragen beantwoord kunnen worden. Onderdeel hiervan is de beschrijving van de aangetroffen sporen, het waar mogelijk leggen van relaties tussen de sporen onderling en het natuurlijk reliëf van het plangebied. Structuren zullen voor zover te (re)construeren worden beschreven, geanalyseerd en waar mogelijk gedateerd aan de hand van vondstmateriaal.

Daarbij zal er speciaal aandacht zijn voor het reconstrueren van de dekzandkop en de situering van de middeleeuwse bewoningssporen. De wordingsgeschiedenis van de aangetroffen bodemopbouw zal afzonderlijk in het rapport worden uitgeschreven.

Vondsten

In totaal zijn er 300 fragmenten geborgen waarvan het merendeel uit aardewerk uit de volle middeleeuwen en late middeleeuwen bestaat. Naast aardewerkfragmenten is huttenleem, metaal en hout verzameld. Het aardewerk wordt gedetermineerd tot een niveau waarop de onderzoeksvragen kunnen worden beantwoord, maar tenminste tot ABR 2.

Monsters

Er zijn 38 monsters genomen in kansrijke sporen. Dit betreft voornamelijk de aangetroffen waterputten. Daarnaast zijn uit de paalkuilen/ paalgaten met spoornrs 41, 48, 51 en 328 evenals uit de laag met spoor 624 monsters genomen. Inzet van enkele van deze monsters in de uitwerking ten behoeve van archeobotanie kan informatie opleveren over flora in de nabijheid van de vindplaats, zowel wild als granen. We adviseren op basis van de vraagstellingen uit het PvE om van de beschikbare archeologische monsters er in totaal 7 in te zetten. Dit omdat de datering van de waterputten scherp genoeg mogelijk is, zeker indien deze gegevens aangevuld kunnen worden op basis van dendrochronologische datering (zie ook archeologisch hout). Uit de zeven in te zetten archeobotanische monsters kunnen er daarna drie geselecteerd worden die het meest kansrijk en informatief zijn om te worden geanalyseerd.

Ook zijn onder het hiervoor genoemde monsteraantal uit een aantal paalgaten/paalkuilen houtskool aanwezig. Op basis van het goed dateerbare aardewerk is onze inschatting nu dat het als niet zinvol moet worden beschouwd om deze nader uit te werken. Dit omdat verwacht mag worden dat een eventuele 14C-datering ruimere dateringen terug zal geven dan dat op basis van het aardewerk al mogelijk is.

Archeologisch hout

De aangetroffen waterputten bevatten allemaal een (restant van) een houten constructie. Dit hout betreft of delen van een uitgeholde boomstam of duigen. Verder zijn onderin waterput spoor 324 twee spanen of scheppen aangetroffen en in waterput spoor 623 ronde houten schijf / deksel/ bodem aangetroffen. Uit waterput spoor 661 is naast de duigen een ronde onderkant van de put geborgen. Voorstel voor het hout om dat door een specialist te laten beoordelen op potentie voor jaarringonderzoek. Op basis van deze quickscan wordt hout geselecteerd voor een

jaarringdateringsonderzoek. De spanen/scheppen en de ronde schijf uit spoor 623 worden ter conservering bij een specialistisch bedrijf aangeboden. De mogelijkheid noodzaak van conservering van houten delen van waterputten dient door (de adviseur van) bevoegde overheid te worden bepaald, in overleg met de eigenaar van de vondsten, (het provinciaal depot bodemvondsten van de) provincie Noord-Brabant. We stellen voor deze beslissing vooralsnog uit te stellen en eerst het onderzoek en rapportage daarvan van de houtspecialist af te wachten.

3 Voorlopige conclusies en advies

3.1 Conclusies en advies Bollemeer

De in het PvE gestelde onderzoeksvragen zijn grotendeels te beantwoorden. De voorlopige conclusie luidt dat de zone die op basis van het vooronderzoek is geselecteerd met een kleine uitbreiding een vindplaats omvat die bestaat uit twee tot drie erven. Op basis van de eerste analyse van het aardewerk heeft de bewoning plaatsgevonden van 1150 tot 1325 na Chr. De aanwezigheid van 8 waterputten kan een indicatie vormen van een potentieel langer gebruik. Hierover kan op basis van onderzoek op het hout van de waterputten meer worden gezegd. In het aardewerk is een kleine component midden-ijzertijd en vroege middeleeuwen herkend. We stellen voor om in de analyse van de sporen en structuren hier voor beide periodes expliciet aandacht aan te besteden.

De uitwerking tot archeologisch eindrapport van de uitgevoerde opgraving gaat verder na akkoord op dit evaluatierapport. De oplevering van het concepteindrapport is mede afhankelijk van de beslissing van de bevoegde overheid aangaande de noodzaak van specialistisch onderzoek. Graag ontvangen we hiervoor het gemeentelijk standpunt inzake:

- 1) het conserveringsrapport metaal- en houtvondsten (toegestuurd per mail op 15 april 2013);
- 2) de inzet van een specialist archeologisch hout;
- 3) de inzet van maximaal 7 pollenmonsters uit vier afzonderlijke waterputten. Dit in ieder geval voor een waardering om daarna tot analyse van de drie meest informatieve te komen. Het is aan de gemeente in haar rol als opdrachtgever om te bezien in hoeverre de inzet van de monsters afhankelijk wordt gemaakt van de mogelijkheden voor dendrochronologisch onderzoek van de waterputten.

Het definitieve eindrapport zal na ontvangst van eventueel commentaar van de gemeente Alphen-Chaam zo spoedig mogelijk aangepast worden en aan de gemeente worden opgeleverd.

3.2 Conclusies en advies St Jacobsstraat 1a

De aangelegde proefsleuven hebben nauwelijks archeologisch relevante sporen opgeleverd. Op basis hiervan (zie ook de alle-sporenkaart uit de kaartbijlage) ziet Ingenieursbureau Oranjewoud geen aanleiding om de Waarde archeologie in het betreffende bestemmingsplan te handhaven. Ons advies is dan ook om de verwachtingswaarde hier bij te stellen naar laag waarmee een formele onderzoeksverplichting anders dan het al uitgevoerde proefsleuvenonderzoek is komen te vervallen.

De aanbeveling luidt derhalve om de AMZ-cyclus af te ronden en de voorgenomen ontwikkeling toe te staan zonder nader archeologisch onderzoek uit te voeren.

Ingenieursbureau Oranjewoud B.V.
Oosterhout, april 2013

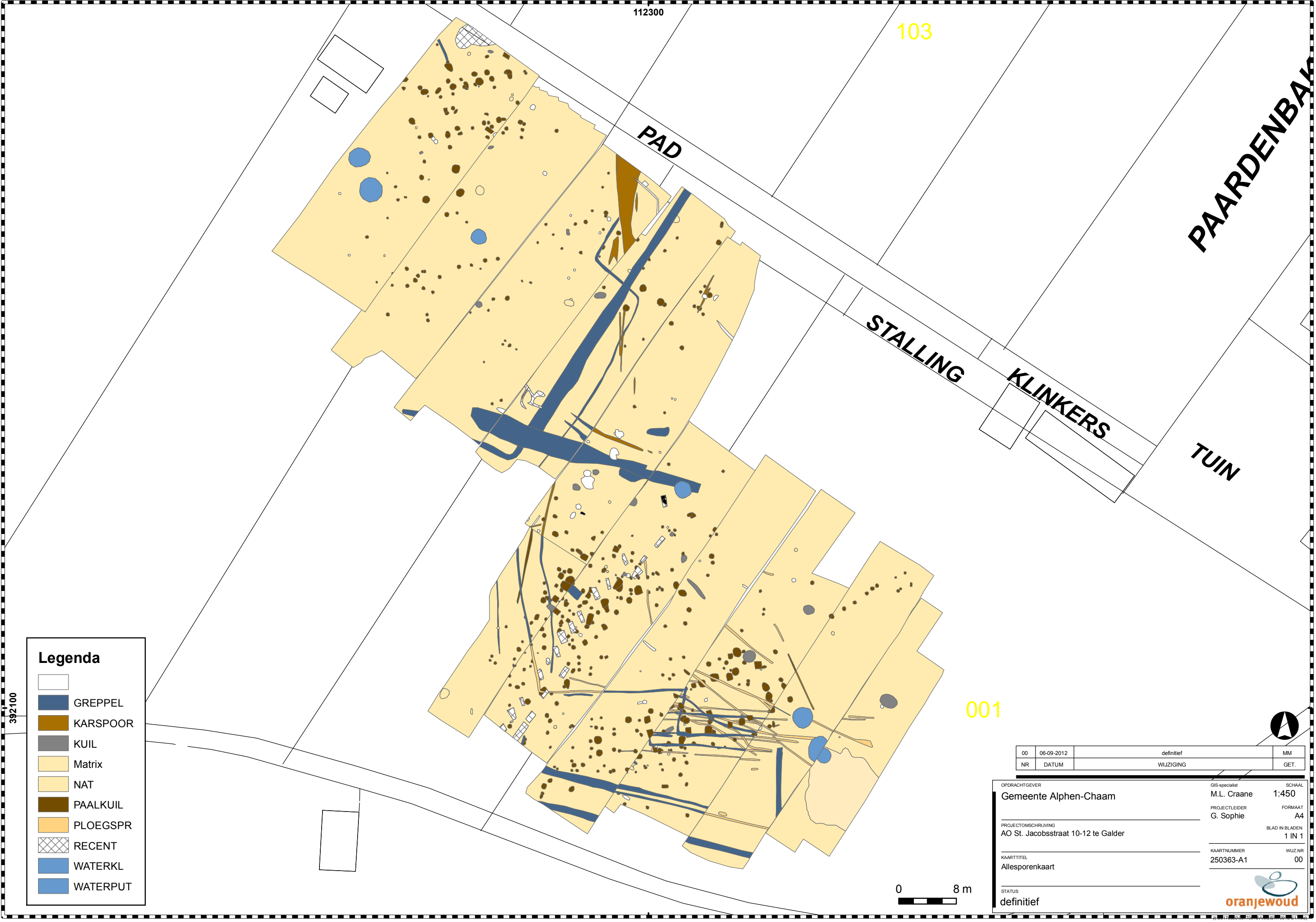
Literatuur en geraadpleegde bronnen

Craane, M.L., P.C. Teekens, en G.J.A. Sophie, 2012: Bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek d.m.v. boringen, verkennende fase, van het plangebied Sint Jacobsstraat te Galder, Gemeente Alphen-Chaam. Oranjewoud rapport 2012/01.

H. Koopmanschap, 2012, Archeologisch evaluatierapport Oranjewoud Inventariserend Veldonderzoek dmv Proefsleuven van het plangebied Bollemeer aan de St. Jacobsstraat te Galder, Gemeente Alphen-Chaam

Timmermans, F. & Weterings-Korthorst, L., 2012: Programma van Eisen Sint Jacobsstraat te Galder

Timmermans, F. & Weterings-Korthorst, L., 2012: Programma van Eisen Opgraving Bollemeer (gebiedA) en proefsleuvenonderzoek Sint Jacobsstraat Oostkant te Galder

Legenda

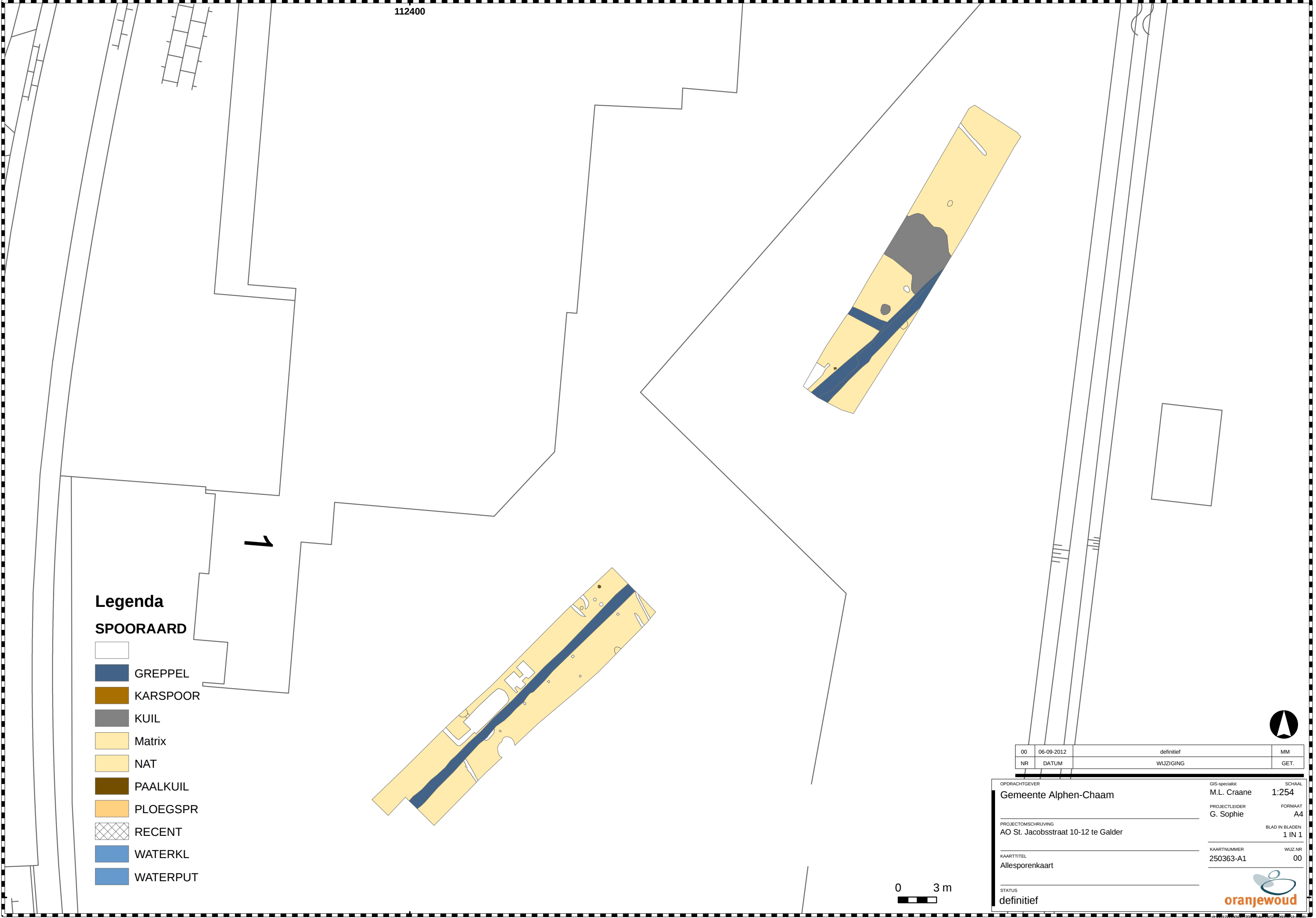
- GREPPEL
- KARSPoor
- KUIL
- Matrix
- NAT
- PAALKUIL
- PLOEGSPR
- RECENT
- WATERKL
- WATERPUT

00	06-09-2012	definitief	MM
NR	DATUM	WIJZIGING	GET.

OPDRACHTGEVER	GIS-specialist	SCHAAL
Gemeente Alphen-Chaam	M.L. Craane	1:450
PROJECTOMSCHRIJVING	PROJECTLEIDER	FORMAAT
AO St. Jacobsstraat 10-12 te Galder	G. Sophie	A4
KAARTTITEL	KAARTNUMMER	BLAD IN BLADEN
Allesporenkaart	250363-A1	1 IN 1
STATUS	WIJZ.NR	
definitief	00	

oranjewoud

00	06-09-2012	definitief	MM
NR	DATUM	WIJZIGING	GET.

OPDRACHTGEVER

Gemeente Alphen-Chaam

PROJECTOMSCHRIJVING

AO St. Jacobsstraat 10-12 te Galder

KAARTTITEL

Allesporenkaart

STATUS

definitief

GIS-specialist

M.L. Craane

PROJECTLEIDER

G. Sophie

KAARTNUMMER

250363-A1

SCHAAAL

1:254

FORMAAT

A4

BLAD IN BLADEN

1 IN 1

WIJZ.NR

00

oranjewoud